קבלה · ספר יצירה · מפרשים

פירוש רי סגי נהור לספר יצירה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פירוש רי סגי נהור לספר יצירה

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פירוש-רי-סגי-נהור-לספר-יצירה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ראשון: 4
פרק שני: 9
פרק שלישי: 12
פרק רביעי: 15
פרק חמישי: 17
פרק שישי: 18

פרק ראשון:

בל"ב נתיבות חכמה - הבי"ת היא רמז החכמה וההשכל. ונרמז בה כל מה שהשגת המחשבה משגת עד אין סוף, וכל שכן מה שנכלל בעצמה. ומאותן הנפלאות המפליאות הנתיבות, הן כעין חוטי השלהביות שהם נתיבות לגחלים. ועל ידי השלהביות אדם רואה הגחלת כדרך הפקעת, שעל ידי החוט אדם הולך למקום הפקעת. וכן באילן, על ידי העלים והסעיפים והבדים והפארות והגזעים הרבים אדם מוצא מחלות העיקר ודקות מציאות השרש שאינו נראה מרוב דקותו ופנימיותו. כל תיבה שיש בי"ת בתחילתה, מורה בה ובמה שבתוכה. וכן בי"ת בשלשים ושתים - שבהם חקק - פירוש מה שאין המחשבה משגת. חקק - שתי אותיות שהם ל"ב שנחלקו לשלשה חלקים:

בשלשה ספרים - הם שלשה שמות שהם בשלשה אותיות, המקבלות והמתקבלות מהן. ותחלת ההויות הניתנות להחשב, הן הפליאות בתוך החכמה, שהנתיבות הן פליאות בה. ועל זה נאמר [איוב כ"ח, כ"ג], "אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה", כלומר הבין הדרכים והנתיבות שבה. ועל ידי ההויות הקבועות החקוקות בו, יש בו כח להתבונן בהויות הקבועות הדקות שאין להם גבול. והנתיבות הם אמות הדרכים, כי הנתיב אם הדרך, והנתיב כלל ועיקר שהדרכים מתפזרים ומתפרדים ומתפשטים משם. והנתיבות הפליאות הן כמחלות שהן בתוך עיקר האילן. והחכמה היא השרש, והן הויות פנימיות ודקות, אין בריה יכולה להתבונן אלא היונק ממנה, שהוא דרך התבוננות דרך יניקתו ולא דרך ידיעה:

ספר - כלל הספר, וספר - כלל הסיפור. הספירות - הם יסוד והם פנימיות. ויסוד הבנין הנעשה בהן הן האותיות, כמו האבנים מן ההר. ובהר יש כמה גידים, כעין חוליות הארץ העשויה חוליות חוליות. ולכך, [ברכות ג' ע"ב] אין הבור מתמלא מחוליתו, כי בהתמלא המקומות החלולים, נשארו המקומות המלאים חסרים מן העפר, ואין החסרונות מתמלאות בהוייתן. כך ההויות הן דקות, עד שאדם מגלה אותן ורושם בהן וחוקק החקיקות וחוצב החציבות, אז נראה בהן המחלה באיזה מקות מתחלת:

בלי מה - הם תולדות כולם. הלמ"ד בחכמ"ה היא אות יו"ד בכולם, ונעשים המ"ם והה"א כח היוצא מהם, המנהגת תולדותיהם:

אותיות - אותיות ואותות יש בהם הפרש, כי האותות פעמים שאין בהן דמיון אלא מראה כגון מראה הלובן והאודם וכיוצא בו, כי האות הוא מראה השתנות הענין שנשתנה מצבעו ומהויתו, כענין שנאמר [יחזקאל ד', ד'], "שכב על צדך השמאלית", וכתיב [שם], "אות היא לבית ישראל", סימן מבלי שינוי הבריאה והצורה, שאין שם צורה נפרדת

ומשתנית מחברותיה אלא דבר אחד שהוא מתהפך לכמה גוונים. וכן קול ומראה הם אותות, אבל אותיות הם הדברים הבאים מסבתם מלשון באות, שהאות הוא דבר הנהוה והמצטייר והמתקבל מהמקום אשר חוצב משם:

יסוד - אינו אומר אלא למה שהוא עתיד להיות מהן והסבה התחלת היסוד. וכן ההר הוא התחלת כל הבניינים שממנו, כי הוא התחלת הרשימות. ואחרי הרשימות חקק החקיקות שמהן החציבות שמהן הבנין. ושלש אמות נחתמות ביו"ד, ואין החותמות נחתמו ברוב ביו"ד. וכשנחתמו ביו"ד ניתנו בשמו הגדול ונעשה בנין אחד. הם בשם והשם בהם, פנים בתוך פנים, הויות מתוך הויות:

מספר עשר - מה שהזכיר בשתי פסקות שהזכיר, הם נתיבות ואותיות שמהם הויה מושגת. לכך אחר עד הנה לומר מספר עשר שפירושן ההויות המושגות המתקבלות בהתעלותם בעילוי ידיהם למעלה. חמש הם, נצח הוד תפארת חסד חכמה הרי חמשה, העטרה עם צדיק שהם כח מדת הפחד ועם הפחד והבינה והחכמה מכרעת בכל, הרי חמש כנגד חמש - וזה שאמר ובריתי יחיד - יו"ד שהיתה זקופה ונכפפה, מכוונת באמצע - למעלה בלשון - , ולמטה היא כפופה בברית - . והן באמצע זו כנגד זו, דוגמת יו"ד שיש במוח הראש בשביל החכמה שהיא אמצעית וסובבת הכל, וכן המוח באמצע הראש ומשם מתקבלים מכאן ומכאן, מכל צד ומכל פנה יש ממנה יניקה לכל. על כן הוזקק לומר אחר הפסקה זו עשר ולא אחת עשרה - , שאינן אלא עשר שהחכמה נמנית עם כולן, כמו שנמנה שם שתחלתו אל"ף ה"א עם כולן. מכוונת - כשתקח שני יודי"ן זו כנגד זו סובבת הקו שביניהם והכל משם יונק:

עשר ולא תשע - אף על פי שהחכמה עם הכל לא תאמר, היאך אומר שהיא ספירה, ולא אחת עשרה - שמא תאמר, אחר שהחכמה התחלת [מחשבת] הדיבור, היאך לא אומר אחת עשרה, לא תאמר כך ולא תפריד החכמה מן הכתר, כי הכתר מחשבת תחלת הדיבור, אף על פי שלא תשיג מחשבת הסופר המחבר להתבונן ולהתפשט בסבת מחשבת תחלת הדבור שאינם אלא עשר. ולא תאמר תשע, מאחר שאין סוף לסבת מחשבת תחלת הדבור, איך אשים אותה בספירה, לא תאמר שהם אחת עשרה ולא תשע אף על פי שהדיבור באין סוף, מכל מקום סבה דקה או הויה דקה יש, שהמחשבה משגת בה בהתבוננות רמז ממנה. לפיכך היא ספירה במחשבה שהיא הויה דקה שרש העשר, והדיבורים יש להם מדה ושיעור, אך המחשבה אין לה שיעור. ולכך הולכות בעשר עשר. לפיכך מן הדקות הרשומות, כי עשר מעשר דקות מפנימיות הדקות. ומכירים אנו מכח רמז המחשבה מה שאנו משיגים ומה שיש לנו להניח, מפני שאין השגת מחשבת הרמז

משם ולהלן. כי אין כח הנברא להשיג באין סוף, שכל התבוננות בחכמה מן השכל היא דקות רמז מחשבתו באין סוף. ולפיכך אמר עשר ולא תשע - כי אין מחשבה משגת לתת שיעור למעלה מן החכמה ולא בחכמה אלא על ידי התבוננות, כמו שאמר הבן בחכמה - והבן אינו אלא מקור, ואם הוא צווי אינו אלא למשכילים. ולא אמר הבן חכמה ולא דע חכמה אלא הבן בחכמה, שהחכמה באה על ידי הבינה כי הבינה היא התבוננות בחכמה, ולא התבוננות החכמה אלא להתבונן התבוננות שיש בחכמה. והיאך הוא התבוננות:

הבן בחכמה וחכם בבינה - שהן הויות נסתרות שאין בהן רשימה, ואין כח להתבונן בהן אלא לדבר הנאצל מהם. ומהן התבוננות לדבר ההוא או למשכיל המתבונן בו, כי מתוך ההויות הרשומות התבוננות בשאין רשומות, ומתוך פנימיות השגת מחשבתן התבוננות סיבתן באין סוף:

בחון בהם - בחון הבינה בהם כי אין לשון בחינה אלא בדבר [אחר], לא יאמר אדם, בחנתי ממנו אלא בו בסבה, לכך הבחינה על ידי דבר אחר שיבחון בחכמה הבינה:

וחקור מהם - מזכות וחובה כענין שכתוב בהם אין חקר, לכן לא אמר חקור בהם. ופירוש חקור מהם בנה הבנין - המושג בהרגש, ושער אותו במדות, הסבות הנאצלות מהן והבנויות בהן:

דבר על בוריו - כסאו, תרגום על משענתו בורייה, מלשון, "שבטך ומשענתך" [תהלים כ"ג]. הוא הקו המכוון באמצע שהוא יסוד עולם. והשב - תפארת היוצר על מכונו - מכונו נצחו והודו שהם למטה ליחד בבינה המביט עליהם:

מדתן עשר - כל דבר מדה, ומה שלמעלה ממנו מלואה, כי מדה היא כח הנאצל ממדת המודד, הויות מדה ואצילות הויה באין סוף:

עומק - הוא ההשכל עד אין סוף. ראשית - אצילות כח עומק והיא חכמה, והעומק מאין סוף והכל אחד. ומפני שאין המחשבה משגת, נאמר עשר ולא אחת עשרה. והעומק הוא סוף השגת מחשבה לאין סוף. אחרית - היא הבינה שהיא תחילה הנקראת ה"א, כמו סוף השם. וכל ההויות והנתיבות אין בהם רשימה מושגת בחכמה, שמה שאנו מזכירים הן ראשי המדות, תחלות התחלת סבות הנפרדים, כי אלה המדות הנזכרות כולן באין סוף, אין בלשוננו רק ראשי מדות, פשיטותם בלי הפרד שהם תחלות סבות הנפרדים. עומק טוב ועומק רע. רום - הוא המעמיד הכל, לכך הושם באמצע, ולפי שהיה לו לדבר מן המכריע המתעלה מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, שהוא חתום ומתעלה עם הכל ברום עד אין סוף. תחת - דין [נ"א, צדיק], מזרח - תפארת, מערב - נצח, צפון - צדיק.

[ויש אומרים] עוז הגבורה, דרום - הוד. ולזה בא הכתוב לומר [דה"י א' כ"ט י"א], "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש". (והעושר) ולא [בא] לסדר הרוחות אלא לסדר הכחות בהתכוונם להתפלל למערב. וסדר התפלין ממזרח למערב, שהשי"ן של ד' ראשין החכמה והבינה החסד והפחד זה ביום, ושי"ן של שלשה ראשין לימין המניח שזהו מזרח כשהוא עומד בדרום, והשי"ן של ד' ראשין למערב. ובלילה ד' אלו הן לדרום הם נצח הוד תפארת חסד, ושי"ן של שלשה ראשין לצפון צדיק עטרה חכמה [נ"א, פחד]. והמתפלל למערב שמאלו לדרום ימינו לצפון שבו שי"ן של שלשה ראשים, וזהו ימינך ה' שתי פעמים, הראשון אומר לתשובה על התפארת שהיא מימין כמו מנורה בדרום, השני אומר לתפארת על העטרה שהיא ימינו כשפונין למערב. ולשון מזרח הוא המקבל אור לזרוח שאינו אומר מזריח אלא מזרח, סבת אור מקבלת זריחת האור, ומפני שפניו בכל עת למערב והוא בו נקרא מערב מבוא השמש. מערב הוא דבר המתקבל בערבות מן הדברים המעורבים שאין בהם רשימה. דרום די רום המקבל מתעלה ברום עד אין סוף. התפארת שהוא מתקבל בתפילה ופועל מה שנתן לה במשמרת. צפון הוא דבר צפון מן הפונה אליו והיא מדה שיש בה מצפנות רצון הדברים הפונים לה. ושולחן היה בצפון, הוא רמז כי מלפני השם ית' ינתן לכל גויה וגויה די מחסורה:

ואדון יחיד - מושל (וא"ו אל"ף מושך) עד למעלה בכל. יחיד - שהוא מיוחד בכל והכל מיוחד בו. מושל בכולן - היא הממשלה הכלולה בכל המדות הנזכרות באין סוף. ממעון קודשו - הם האבות, ועד עדי עד - התעודדות עמידה, התיצבות קימה לדבר שהוא עדיין מלשון עוד, כלומר שעוד הוא עומד:

צפייתן - הצפייה היא התבוננות דבר מתוך דבר, כענין שנאמר [חבקוק ב', א'], "ואצפה לראות", מה שהיה הדבור נראה אליו. והצפיה היא שכל סבה וסבה מתקבלת ומתעלה וצופה מסבה עליונה ממנה, כי מדה שואבת ממדה חצובה, וחצובה מן החקוקה, וחקוקה מן הרשומה, והרשומה מן הנעלמת, הכל זה בתוך זה וזה מתוך זה, והכל קשור זה בזה וזה עם זה. והיאך הם מקבלים, דרך קבלתם דבר דק והויה:

כמראה - התבוננות שאין בו ממש, והמראה הוא זוהר דקות זכות השגת המתקבל. ועל זה נאמר [ישעיה ו', ג'], "וקרא זה אל זה ואמר", ותרגומו ומקבלין דין מן דין. כמראה הבזק - הוא דקות זכות השגת המתקבל. תכליתן - אינו כמדתן, כי המדה הוא דבר המתקבל לנפרדים, כי הנביאים ראו מדות כפי השגת כחן, ועל ידי קבלת כחם [נ"א, החכמה] היו מרחיבין מחשבתם יותר משאר בני אדם שהיה להם בשביל זה רחב הנפש

להתפשט בפרטים באין סוף. אבל תכליתן תכלית מחקרם כי כל מדה יש לה תכלית וכל תכלית יש לה קץ, כענין שנאמר [תהלים קי"ט, צ"ו], לכל תכלה ראיתי קץ, אבל מצותך אף על פי שהתחלתה יש לה תכלה, מתרחבת היא והולכת מאד עד אין סוף. ואם לכל דבר שהוא כלה יש לה קץ, מצותך תכלית ההשגה אין אדם יכול להכנס כי אין אדם משיג אלא ראשי מדות:

דברו בהם - תפארת התעלות הדבר בכולן, כי במעט רצון הדבר מתעלה, כדכתיב, "אל נערץ בסוד קדושים רבה" וכן, "ושמך נורא". ברצוא ושוב - לא אמר רצוא כי הוא יותר פנימי מחיות הקדש:

ולמאמרו הם משתחוים - השתחויה היא כמי שמניח מדותיו ואינו עוסק כי אם במחשבה בלבד, ומחבר במחשבה ומרומם המחשבה ומשפיל הגוף להגביר נשמתן:

נעוץ - דברים המתיחדים שהם נסמכים על הצדדים ולמעלה מעצמם הם מתרוממים, כדבר שהוא מתרומם מדבר, כמו אבן שואבת מלמעלה ואבן שואבת מלמטה, מוצב תרגום נעיץ, דבר המוצב והנסמך בדבר:

סופן בתחלתן - מעיין המתפשט, כל מה שמתפשט, הכל מן המקור, ואם המקור פוסק, הכל פוסק. ומפני שבכל עת הם מתפשטים, תחלה אין לה סוף, לכן אמר סופן בתחלתן, שהרבה חוטין הם נמשכים מן הגחלת שהיא אחת, שהשלהבת אין יכולה לעמוד בעצמה אלא על ידי דבר אחר בלבד, כן כל הדברים והמדות שהן נראות שהן נפרדות, אין בהם פירוד שהכל אחד כמו ההתחלה שהוא מיחד הכל במלת יחיד:

שאדון יחיד - עתה רומז מדה באין סוף, שאין סוף לה משום צד:

מלהרהר - מן הנסתרות מן המחשבה פן יטרד. כי מתוך מה שהוא משיג, יכול להכיר מה שאינו משיג. ולכך נעשו המדות, שאין הלשון משיג אלא מה שהוא בא ממנו, שאין אדם משיג מדת הדבור והאותיות אלא מדתה בעצמה, ואין חוץ מן האותיות מדות. וכל המדות הנוראות נמסרו להתבונן, כי כל מדה ממדה שהיא למעלה, ונמסרו לישראל להתבונן מתוך המדה הנראית בלב להתבונן עד אין סוף, כי אין דרך להתפלל אלא על ידי הדברים המוגבלים, אדם מתקבל ומתעלה במחשבה עד אין סוף. לכך נאמר רצוא ושוב - וגו':

שוב למקום - שהדברים במהירותם מתעלים בסודותם, ושבים אל מקומם אחרי התקבלם. נכרת - ונקצב הדבר ונעשה שיעור ונקרא ברית - שהכל נברא ונברר:

אחת - תחלת ההויות. אחת רוח אלהים חיים - כי מן הרוח הכל. ברוך ומבורך - שזהו רוח כי הקול ברוח והוא נעימות המשכת הרוח, ועל ידי הקול החציבה כי המשכת הקול

פנימית. ברוח חקק - חקיקה בקול וחציבה ברוח על ידי הקול. וקול יש בו ממש ואינו זולתי כלי. וחצב - בה ברוח עצמו יש בה חקיקה וחציבה. לפי דקותו דקות חציבתן ולפי גסותו גסות חציבתו. ורוח אחת מהן - היא התשוב"ה שבה נחקקו כ"ב אותיות, לא שתהינה האותיות דבר זולתי הרוח, כי מן הרוח עצמו נחצבו ואות הדבר עצמו, אותיות שמן יצאו החקיקות. מים - חס"ד. רפש - יותר קל מטיט - הנצוק מכלי אל כלי, כי טיט הוא עב. ערוגה - דמה מים לערוגה הנעשית כיפה על גבי כיפה. ויש עפר לבד ויש אבנים ויש גידי מים שהם מאבנים מפולמות, שהארץ יש לה דרך זכרות ונקבות. ויש גידים מקבלי השקאה מכאן ומכאן על ידי המחילות. והאותיות נחקקו ונחצבו וסככו מהן כמין מעזיבה. - יש אות שנחקקה כמין ערוגה, ויש אות שסוככה כמין מעזיבה, ויש שחוצבה כמין חותם. ולכן בשעה שכרה דוד שתין ובקש התהום להציף העולם, למדו אחיתופל שם בן מ"ב לדוד, וכתבו בחרש והשליכו לתהום כדי שלא יציף את העולם, עד שיבש כל העולם והוצרך לאמר ט"ו מעלות שבתהלים כנגד ט"ו מעלות פנימיים. ועל כל מעלה עלה מעלה וחזר העולם כתקונו. אש ממים - פחד מחסד. שמנה פעמים שמונה הם ס"ד שהם כל הבנין, וזה חס"ד. מעונו - כל הבנין. רום - כמו קדש ורום יותר מרום. רום חתם - ביו"ד שזהו בחכמה ונחתמו בה ג' אמות שהם בינ"ה חס"ד פח"ד. וקבען בשמו הגדול - בשם. וחתם בהם שש קצוות - ופנה למעלה עשה פנים - למעלה, כי בכל צד אדם מוצאן שאין למעלה אלא פנים, שהחכמה מקפת מכל צד. אבל יש כחות פנימיים למעלה למעיין יותר מן שאר המקבלים, אבל האחור - לפי מעוט הקבלה שהוא מקבל ואותו הדבר הוא פנים למקבל הקרוב לקבל ממשך שלו. צפון ודרום הצפון בא לדרום: סליק פרקא קדמאה:

פרק שני:

עשרים ושתים אותיות - לא הוצרך להזכיר עשר ספירות שכבר הזכירם, ולכך לא בא להזכיר אלא כ"ב אותיות בלבד. פשוטות - כל אחת מתפשטת בפני עצמה ואינה מתהפכת, ואף על פי שאנו מוצאים תמורת ריחה תתרנות, תמורת שיחה אלמות, וכן מכל הפשוטות, אף על פי כן אינן דומות לכפולות, כי האלמות והתתרנות וכיוצא בהם אינם כי אם העדרות והסרה, כמו החשך שהוא בהעדר האור. אבל הכפולות, הרפויה והדגושה, כל אחת יש לה סבה בפני עצמה:

ולשון חק - תפארת נקרא חק, כדכתיב [תהלים פ"א, ה], "כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב", אבל אל"ף ח"ק התעלות החק ורוממות כתרו כשהוא באל"ף מתעלה עד

למעלה, ולא הזכירו באותו העילוי עד פרק שלישי שהזכיר פנימיות זכות וחובה, והואיל והזכיר כאן כ"ב אותיות הזכיר ג' אמות ואף על פי שלא היה צריך:

חקקן בבינה [נ"א, בתשובה] - עשה הגולם, אבל לא רצה לדבר מן הרשימה אף על פי שמצינו הרשום בכתב אמת, כי הרשימה איננה צורה עד היותה תחלה בכתיבה. וחצבן - מן האותיות שהיו יסוד תחלה חקוקות בבינה אחרי העשות הגבולים בחקיקה שאחרי הרשימה. שקלן - זו כנגד זו ושקלן כדי לזווגן לעשות פירות, שאי אפשר להתאצל דבר מדבר בלי משקולת. והמירן - התמורה בכלל החילוף, דכתיב [שה"ש ב', י"א], "הגשם חלף הלך לו", כי הגשם הוא המשתלח מן הסבה והוא שב, כדכתיב [ישעיה נ"ה, י"א], "כי אם עשה את אשר חפצתי". ולכך כתיב חל"ף כי הוא חוזר לגלמו. ואפשר שעושה שליחותו פעם אחרת בחלופין, אם הגשים גשם עב מגשים גשם דק, אבל אין חילוף בכלל תמורה, כי החלוף הוא דבר משתנה מעיקרו, כדכתיב [תהלים ק"ב, כ"ז], "כלבוש תחליפם ויחלופו", "חליפות שמלות". כל בני חלוף שהן משתנים מעיקרן, אבל השנוי הוא השתנות הדבר ממדה למדה ומצבע לצבע וממקום למקום. והתמורה היא דוגמא למלך שהגיע עת תכלית ממלכתו, ויסירוהו ממלכותו, וימלוך תחתיו טוב ממנו או כיוצא בו, כי התמורה הולכת מסבה לסבה ומדור לדור, כגון דוד שניתן עליו הוד מלכות, ואותו הפועל פעל עד הגיע תום גורלו, אחרי כן התחיל מלכות בנו שלמה שנתן עליו הוד מלכות שנתן לאביו עד תום מלכותו, והומר זה בזה. וכן ענין האותיות המתנענעות המתפשטות, ולכך אמר המירן ולא אמר החליפן:

צרפן - עד כאן דבר מן העולם העליון, עכשיו נדבר מאיזה מקום נפעלו הנפרדים מפשיטות האותיות. צרפן זיווגן פעמים רבות. ושנה הלשון לומר שקלן צרפן ששניהם ענין זיווג כפי פנימיותן, כענין רשימה שהיא פנימית מחקיקה וחקיקה היא פנימית מן החציבה. וכן השקול פנימי מן ההמרה, וההמרה מן הצרוף כענין השלהביות, כי כל עוד שהן מתפרדות אין יכולת לעשות מעשה עד שיתחברו כולם בגחלת. וכן באילן, אין הבדים חזקים כל אחד ואחד אלא בהצטרפם זה על זה וזה לפנים מזה. והצרוף עצמו שהזכיר הוא אומר על כל מה שהזכיר שאין דבר מתחבר מבלי צרוף, כי רצה לדבר דבריו במדרגות וסדר תחלה כי בתחלה עשרה אנשים ואחרי כן נשים, ועשה תחלה יעקב ועשו אשה מכאן ואשה מכאן, ושקל מי ראוי להיות בן זוגו של זה ובן זוגו של זה. וזה הוא השיקול - אחר זה יהיה זה, ואחר זה יהיה זה. כך מתחלה נבראו כל הנשמות העתידות להיות, וכל הצורות העתידות לקבל רוח:

וצר בהן - מלשון ציור וצורה. בהן - באותיות בעצמן עשה בהן צורה כדי שתצטייר צורה אחרת ממנה למטה. וכן כל דבר ודבר סבה מסבה עד הגיעו אל הנפרדים שהם למטה מעשר ספירות, והנפרדים יונקים מהם כפירות האילן עד תכלית גמר בשולן, ובהגמר בשולן יפלו ממקום יניקתם ויתחדשו במקומם אחרים תחתיהם. ופעמים יפלו הנופלים במקום שיעשו אילנות גדולות שיוציאו פירותיהן. וכן בפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם, כל אחד כפי מעלת מקום יניקתו אשר היתה סבתו משום חשיבותו וחשיבות פירותיו:

העתיד לצור - הם הרוחות שהם הויות דקות וצרורות במקום אחד וכלן עשויות מבראשית, אך חיות צורות הנשמות נוצרות מכה פנימי מדבר שאין הלב יכול לחשוב בו. וכן הצורות המורגשות הם מכח הסבות הנוראות המושגות בהרגש שהם כלי הנשמות הפנימיות המיוחדות:

חקוקות בקול - בהמשכת נעימות הקול נאצלו האותיות ונחקקו, כדכתיב [תהלים כ"ט ז'], "קול יי' חוצב להבות אש", כי הקול מחלק אות אחת להרבה אותיות בהמשכתו, והקול פנימי כי עניינו דק מאד ואין משיגו:

חצובות ברוח - בכח התשובה נחצבו והם בתשובה. והאותיות יש להם גוף ונשמה קבועות בגידי הראש וברוח האותיות כלם והרוח קבוע בפה, כי הפרש יש בין תנועות הלשון לתנועות הפה, כי כלי הרוח הענוע המדברים המתנועעים בהם, ויש להם מקום קבוע שאי אפשר לזוז ממקומו:

גלגל - דבר המתגלגל כגלגל כגלגלת הראש, והוא מן הנפרדים. וכשהוא חוזר מחזר הכל בחזרתו. ומחצית צירוף האותיות בגלגל שהם רל"א שערים, וחצים הנשארים שהם רל"א למעלה מן הגלגל, תשס"ב אלפא ביתות הם ושתים מהם נקראות שער:

פנים ואחור - כסימן הדבר פנים ענג - , ואחור נגע. וכל הדיבור - אם אין יצירה מדברת אינו כלום, כי השלמת הדבור אינו אלא ברוח. ואם רבא ברא גברא השיבו לעפרו מפני שלא היה יודע להכניס בו רוח שידבר ושיתקיים בו:

בשם אחד - שרשם בשם אחד, כי האותיות הם הענפים הנראים כמו השלהביות המתנועעות שיש בהם תנועה מחוברים בגחלת, וכמו בדי האילן וענפיו ופארותיו ששרשם באילן, וכן השקול מן החציבה והתמורה מן השקול ומתוך התמורה הצורה. וכל הדברים נעשים צורה וכל הצורות אינם יוצאים אלא בשם אחד, כמו הענף היוצא מן השרש, נמצא כשהכל הוא בשרש הוא שם אחד לכך אומר בסוף שם אחד:

תהו - הוייה שאין בה צורה נאצלת מתוך הזמנת התשובה, שממנו חשך יוצא. ולכך נאמר [שה"ש ז' ו'], "ודלת ראשך כארגמן". ותהו הוא מלשון תוהא על הראשונות, מוחה מה שהיה. וכן תהו רשימת ההויות שאין בה צורה, ונעשית מדקות ההויה שהיא ממשות אויר עב שממנו חושך של ממשות, שזהו חומר שהוא ממש. לכך נאמר [דברים ד' י"א], "חשך ענן", ודוגמתו חשך של מצרים. ולכך ידעו שכל החשך מסבה עליונה. ואפלה יותר מחשך, שאין שם אפילו רוח. ועלטה מורכבת מבין שניהם:

עמודים - גדולים מן הכפולות, שהם מתוך הגדולים שהם שרשים והשרשים הם הויות פנימיות, שהם בכלל עשר ספירות שהם ו' קצוות והזמנת התשובה שהיא חביון עזו. ואותן שבע כפולות שהם עמודים גדולים, הם הם שנאמר בהם [שה"ש ב' ט"ז], "הרועה בשושנים". והבי"ת רמז המתנשא עד השרפים וכתיב כי כל זה יסוד עולם, שהוא מו' קצוות, והוא קבוע בדין ולכך נאמר, "הרועה בשושנים", הרועה באלו ששה דברים את עולמו, שהם אבי אבות כל התולדות:

שאינו נתפס - חשך שהוא דק והוא אויר כל כך דק שהוא עובר אחרי הגלגלים והרקיעים ובתוכם מרוב דקותו ואינו נתפס. אבל האויר הנתפס בתוך הנאד הוא עב, כי הרוח העליון הדק לא יעכבנו שום מונע כי הוא דק, וכפי דקותו כן תקפו, כי באותו דקות יש בו תוקף שלא יעצרנו כותל ומחיצה שאינו נתפש, והוא מהויות פנימיות רוחניות שאינן נתפשות הנראות ללב חצב מהן ונאצלו מהם גופניות שהם נתפשות:

י"ב פשוטות - בענינם י"ב עמודים, כי כל הדברים הויות מתוך הויות פנים בתוך פנים, פנים מתוך פנים:

צופה - כמו שאמרו היה מביט בתורה. וסימן לדבר - אמר לשון סימן להעלים דבר:

שנים ועשרים חפצים - כל אחת מכ"ב אותיות חפץ גדול. מהו חפץ חומר שהוא עושה כלי, והוא עושה כלי כמו אבני המגדל שיש בו הרבה אבנים, וכל אחת ואחת הוא שם בפני עצמה, וכלן נקראות בשם אחד והוא מגדל:

פרק שלישי:

יסודן - היסוד בא מהן והם סבתו, ויסודן של ג' אמות הוא הבינה. ואלה הדברים לא הזכיר אלא סבות נראות מתוך סבות שאינן נראות, ולכך קוראן אמות, ואחר כך קוראן אבות:

כף - ממש, ופעמים אדם שוקל בכפי ידיו, כעניין שכתוב [תהלים ע"ח, ע"ב], "ובתבונות כפיו ינחם". והכפים מקבלים הברכה:

אמ"ש סוד מכוסה - מן הנביאים, ומופלא - שהוא מתעלה למעלה והם דברים שלא היתה להם ירידה, וחתום בשש - אמ"ש, מש"א, שא"ם, אש"ם, שמ"א, מא"ש, שהם בשם כמו שכתוב בפרק הראשון שבו נחתמו ששה קצוות שהשם חתום בכל והכל חתום בו. טבעות - מה ענין טבעת האצבע נכנס בתוכו, והוא דבר שהוא חשוק בדבר חושק דבר אחר והדבר החשוק בו משם כחו, שכל זמן שאותו טבעת החותם באצבעו מקבל תוספת בהחתמו בהם. וכל אלו כלם כחות נוראים אלו מתוך אלו, והפנימיים שבם מן הפנימיים להם, זה מזה וזה מזה:

ומתחלקים זכר ונקבה - לפי האותיות שפוגעות אלו באלו לפי סדרן גמר מלאכתן אם רוב הנקבות מצד אחד המיעוט בטל במיעוטו בעבור רובו, שהשי"ן היא אש יש בו נקבות, וכשהיא פוגעת סמוכה לרוח שיש ממנה זכר ונקבה אז הנקבות מתגברת. וכשהרוח והמים סמוכין הרוח רובו זכר והמועט נקבה, ולכך הזכרות מתגבר על הנקבות. והפוך אותיות אלו כחזרת הגלגל מענג לנגע ומנגע לענג. ומורנו אומר כי הכל חקוק בגלגל וכיוצא בו מכל המינים שבעולם, וכן בכל האותיות כלם יש בכל אחת ואחת מהן חקיקה אם לטוב אם לרע, פעמים שפוגע אותיות חקוקות לטוב ופעמים מוצא האותיות שהן חקוקות לרע, שאין הדבר תלוי בפגע הפוך האותיות אלא האותיות עצמן כל דבר ואות חקוק במקומו לעשות פעולה, פעמים משתנית האות עצמה מטוב לרע ומרע לטוב:

מ"ם דוממת - חשיות דממה דקה, כדכתיב [קהלת ג' ז'], "עת לחשות ועת לדבר". זהו חשמל שאמרו בו [חגיגה] עתים חשות עתים ממללות, כי החשיות קודמת לשריקת הדיבור, מלמעלה למטה ח"ש מ"ל, וממטה למעלה מ"ל ח"ש. וכל האותיות נחלקו לחשיות ולשריקה והכרעתם. ובכל אחת מן האותיות כל האותיות, אבל כל אחת יש לה עיקר בפני עצמה. וכל עשר ספירות בכל אות ואות, ולכך אמר אל"ף עם כלן וכלן עם אל"ף, בי"ת עם כלן וכלן עם בי"ת - כי היאך יהיה השקול אם לא אות אחת מכלן כוללת הכל, כגון האל"ף עשר ספירות הראשונות, שנחקקו ברוח מרוח. ובכל אחת ואחת כמין הויות דקות פנימיות מכוסות בלימה, כל מה שהיה עתיד ליחצב מהם היה בהם, כמו שהיו באדם כל תולדותיו. וכן בכל אות בתוך עמודי האותיות, שזו היא חקיקתם בתוך צורת האותיות הגדולות היה סתום בהם ומכוסה ומופלא כל מה שעתיד ליחצב מהם ולהתאצל מהם, כדרך ההויות הנתונות בחכמה כאשר פירשנו כי כל הדברים כלם הלכו דרך בינה בחכמה, כדכתיב [דניאל ט' ב'] "בינותי בספרים":

אל"ף חק - התעלות החק ורוממות כתרו:

שלשה אבות - מענין האמות ולהם זוגות בהמרה, לא תמורה שיתבטל זה ויבא זה אלא זה פועל כחו וזה פועל כחו, כמו שאמ"ש במקום אחד ומשם פעולה אחת ובמקום אחד אש"ם וממנו יוצא פעולה אחרת. ומכל תמורותיהן יוצאה פעולה שאינה דומה זו לזו כפי התמורה:

בעולם - הוא או' מן הנפרדים ולמטה, אך הדברים אינם זזין ממקומם:

ושנה - למטה מן העולם, והם י"ב חדשים המתנהגים בהנהגת העולם, והחדשים משתנים זה מזה. ובשנה יש בה יסודות משתנים:

שלש אמות - דברים הנאצלים והמתאצלים והמתקבלים אלה מאלה, אבל כשהגיע לעולם הנפרדים לא נקראו אלא אבות שמהם תולדות. כי מתחלה אמר אבות שהאבות עצמן נקראו כן כמו השלהביות מן הגחלים, וכשהגיע לנפרדים נעשה הפועל היוצא מכל האמהות. ומכל החבורים שאמרנו נעשו אבות לעשות חבורים בהפרד כל הדברים שעשו תולדות, אף על פי שאנו מדברים בנפרדים אינו זז מן המחוברים, שהכל יונק משם. ולכך חתום בכל דבר אלו האבות, ויאמר היאך עולם שנה ונפש נעשו בהם. ואותן החבורים כלם נבראו ונאצל מהם [האדם], והאדם עצמו נבנה באותיות. וכשהוא נבנה אותו בנין רוח עליון שמנהיגו מנהיג את הכל, ונמצא הכל מחובר בעליונים ובתחתונים והוא מן עולם שנה ונפש, כי כל מה שיש בעולם יש בשנה, וכל מה שיש בעולם ובשנה יש בנפש. והנשמה מכרעת את הכל, והדברים מתפרשים זה מזה שהם הויות מתוך הויות. אבל מתחלת העולם הנפרד הן תולדות מורגשות צוריות שיש בהן תכלית:

חום נברא מאש - אינו רוצה להזכיר חום נברא משמים שנבראו מאש תחלה, ואינו מזכיר אלא האבות בלבד ותולדותיהן, ותולדות תולדותיהן עד עולם:

ורויה מרוח - מאויר שהוא רוח, אבל לא רצה להזכיר רק האבות בלבד כדי לבאר ראש כל תולדה ותולדה, ולכך אמר לשון תחלה, כי האדם חותם גדול שיש בו תחלה וסוף כלל כל הנבראים, וכן שמים נבראו תחלה שהוא תחלת הנפרדים. ולא רצה לדבר אלא מן ההתחלה שהם האמות, כי כל תולדה ותולדה בכח החתימה שהם חתומות באבות יעשו תולדות, אבל אם יפרדו מן האבות אפילו יחתמו בתולדות האבות לא יעשו תולדות, כי כל הדברים חוזרים לשרש עיקרם:

וחתם בהם - אחרי העשות הצרור תחתום בו אות אחת כדי להעמיד הכל שלא ישתנה בעולם זכר ונקבה, וכן בשנה וכן בנפש מקבלין זה מזה, כי זה למטה מזה. ולכך כל התולדות נחתמות באבות, כי כל אות ואות יש לה גוף ורוח ונשמה. ומקבלת כח מפנימיות תכלית המחשבה המכתירה להעמידה בחזקתה, ולהוסיף חזוקה תוספת

לקבל כח שתמשול בו. וגוף האותיות שאמרנו הגוף הוא רוח, ותכליתן כפי תכלית דעת מוצאם:
זכר באמ"ש - זהו כשהאשה מזרעת תחלה שיולדת זכר, כי תולדת האש קודמת, ואחרי כן באה טפת הזכר ומתגבר עליה, והנשמה נכנסת בטפה באותיותיה כפי השעה שהיא אש. והאיש מביא מים שבו רוח שזהו אמ"ש. הסבה שהוא משתמש בה, כי הזכר מביא מים על השי"ן של הנקבה, ולכך יולדת זכר:
ונקבה באש"ם - כי מי טפת האיש קודמת בה בהזריעו תחלה, ואש הנקבה מטפל עליו עם הרוח הנטוע בו. וכפי הפוך האותיות תשתנה היצירה מזכר לנקבה ומנקבה לזכר. ופעמים שהנולד הוא טומטום או אנדרוגינוס כפי השתנות הפך אותיות אמ"ש:
המליך כל - המליך שבצורה שביצירה זווג, כי הכל היה בבינה והוא המליך, כי המלך הוא נמלך, וכל דבר שבעצה יכול לדבר ולמשול בו:

פרק רביעי:

כפולות - כי אחרי סבת החיים נאצלת סבת המות. ודגושה היא המורה תולדת סבת החיים, וסבת המות רפויה. ויש אומרים כי סבת החיים השיות ודממה ורפיות, וסבת המות חוזק ושריקה ודגשות וחתוך. והפרש יש בין הכפולות ובין הפשוטות, אף על פי שמצינו בפשוטות הפך ראיה עורות וכיוצא בהן, אעפ"כ אינן כפולות אלא פשוטות, כי בסבה ההיא אינה סבה הבאה מעצמה אלא הסרת הראיה. אבל הכפולות מנהגן כי אחרי סבת החיים נאצלת סבת המות, והטוב נאצל מעומק הטוב והרע נאצל מעומק רע. וזהו טוב מטוב ורע מרע. ואם תאמר היאך אש ממים. יש לומר כי מעשר ספירות שהן הויות פנימיות, והם כך מפני פנימיותם בחכמה שהם שרשים מתאחד הטוב והרע בהם, שהן מתחילות לצמוח כאילן שאין התחלותיו נכרות עד העשותם צמח, אבל אלו אינם כן כי הם אותיות שהם כסעיפי האילן, כי הכפולות הם תולדות עשר ספירות שהם אמהות שהם שלשה שלישיות, והאחת עם כלן ועל כן נקראות עשר. כפולות - שכל אחת ועוד אחת בתחלותם:
רך - יש רכות לטוב, ויש רכות שהוא לרע. וקשה - יש קושי לטוב, ויש קושי לרע. וכן כל מדה ומדה, יש טוב שהוא לרע, ויש רע שהוא לטוב. לכך נאמר כפולות שהן תמורות - , כי הסבה עצמה שהיא טובה הומרה לו לפעול לו רע כמו הרשעים שהם מהפכים מדת הרחמים לאכזריות, והצדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים, כנגד ז' כפולות פנימיות והענפים מהם כנגדן, כעין ז' ימים, ז' שבועות, ז' שנים, ז' שביעיות:

קצוות - מלשון קצה וכלן משששה ששה. וכן כתוב [איוב ה' י"ט], "בשש צרות יצילך", לא אמר משש אלא בשש הם הצרות שהם מצרות לאחרים, ויהיו לך שחוק כי השביעית המכרעת היא אות שניה של שם, בשביל שזאת עיקרה אל"ף ובאל"ף השם מתעלה והוא השם הפנימי שהשם מתעלה בו, שאנו אומרים בו ושמך נורא, בשביל שהיא אל"ף חק שהיא התשובה שהיא באל"ף ה"א, ולכך היא נמנית במנין אות אחת כאלו היא אל"ף. והחותם של אל"ף מכל צד הוא תחלה וסוף, אבל אלף האמצעית של שם היא כמו נשמה, לולי הרוחות לא תעמודנה הגויות, ואם הכל רוח לא יקרא שם, ועל כן ה"א לא תשתנה אלא שתתעלה ותקרא שם מלא לא ימוט, כל שכן רבי עקיבא לא ימוט שמך עמך, לאיזה צד שיהיה אין זה התמוטטות והכל פונים למערב להתפלל:

קדוש - הזמנת התשובה שהיא במקומה. קצוות מעלה - חסד ראש הדבר המוכתר, מטה - יסוד עולם, מזרח - תפארת, מערב - נצח, דרום - הוד, צפון - ממלכה. קצוות בסדר פסוק [דה"י א', כ"ט י"א], "לך ה' הגדולה והגבורה":

והיכל - הוא התשובה והזמנתו. והוא נושא - כמו הנשמה הנושאת את הכל. חקקן - עד צאת הדברים לפועל אינו אומר חקקן:

כוכבים - בעולם כוכבים עליונים שהם כשדה שזורעים בו כוכבים, ופירותם הכוכבים הנראים:

שבעה שבעה - הכל בשביעות. שבע משבע מתוך שבע, כי שבע הכפולות כלל הכל וכל הכל. כוכבים המטיבים והמרעים מהם, וכן עד התפשט מהם י"ב גבולים:

ימים בשנה - הימים נקראים שערים, וקמעא הם ארבעים, ובזה הדרך היו כל הדברים:

שתי אבנים - הם האותיות, כמא דאת אמר [איכה ד' א'] אבני קדש, ובהם נחקקו בנקבים הנחקקים בז' כפולות נחקקו ו' רקיעים:

כפולות - שכל אחת ואחת כפולה לשנים להיטיב ולהרע, מדה טובה מרובה שעיקר הכל, ועיקר סבה שנאצלת משם היא מדה אלא שהיו מדות פנימיות, שעדיין לא יצאו לאור ומשם נתחלקו. כי במדה אחת קבועים כמה כחות, וכשאדם רע מסתכל באותה מדה שהיא מריעה ומיטיבה כי ההטבה היא לו הרעה, כמי שיאכל תבשיל שיועיל לו פעם אחת ויזיק לו פעם אחרת ואם לאו נשתנה טעמו:

כפולות - פנים מתוך פנים כחות מתוך כחות. הדברים שהם מדת הדין בתוך מדת רחמים כשלהבת קשורה בגחלת, וכשם שעושים בדין רע כן עושים בדין טוב. וכשאין מדה טובה באותו האיש, יתפרדו הדברים שהן דין לדונו בשפטים גדולים, שאין הרשע

דבק במדת טוב כדי שיתאצל עליו, ולכך יתפרדו אחת מכחות הדין כדי שלא לעשות להם טוב:

רך וקשה - יש חסדים ניתנים בהרוחה וברכות, ויש מהם נמשכים בקפיצת היד ובקושי, וכן גבור וחלש - וכל אחד מהם טוב ורע. מות - יש מיתה שהיא חסד כדי ליקרו לעולם הבא, כדי שלא ישלוט בו מדת פורענות העתידה להתפשט, ושואבת אותו מדת השלום כ"ד [ישעיה נ"ז א], "כי מפני הרעה נאסף הצדיק יבא שלום" כו', וכתיב [תהלים קט"ז ט"ו], "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו":

מלחמה - יש מלחמה שהיא לטובת הנלחם ואין בה מיתה ולא צער מלחמת דוד עם גלית, ולא חסרון ויותר מזה:

אולת - היא סכלות כענין סכל בסמך שהיא תמורת השכל, כי מרוב שהאדם מסתכל במה שאין אדם משיג שב לסכלות. וכן החכמה עצמה למעמיק בה יותר מהשגתו החכמה עצמה היא לו אולת:

עוני - שלא ישאר לו מחיה מכל עשרו. ויש עוני שהוא לטוב שהיה נדון למיתה ועניו כפרתו כאלו הוא מת. ואבדתו אפשר שילך לדבר מצוה כדי שתחשב לו אבדתו לטוב:

שממה - אם לא יזרע לא ישתדף שדהו:

חן - מתוך החן כשאינו הולך באותה מדה שנתנה ממנה החן נהפך למדה אחרת שהיא באה כשהוא כעור, כמו העשיר שאינו מחסר הונו לצדקה סוף שיחסר הונו:

עבדות - כי המדה באה מן הדין, וראשי מדות נראות הרבה ואינן אלא אחת בתחלתן. כך יש רבות עד ז' רקיעים. כפולות הן רוחניות עליונות קבועים בן החיים והשלום, וכלן נתנות לממשלת הנשמה אבל אינן קבועות ודוגמתן שבעה נקבי הראש:

פרק חמישי:

פשוטות - חושב כי אחת היא יסוד הפשוטות, ודבר אחד מנהיגן שאינו אומר יסודן למנהיגים אלא תוצאות בניני הפשוטות, כי יסוד הפשוטות בראש ואין אחד מן המנהיגים בראש ודוגמתן למטה מהן. ולכך כשאומר י"ב מנהיגים בנפש אינו עולה לתחלת הדברים, אלא דוגמתן הוא אומר כנגדן. אבל יסוד הפשוטות הם הם ראייה שמיעה, אלו ההרגשות הנהוגות שהאדם מתנהג בהן:

י"ב כנגד י"ב - מנהיגין והם פשוטות ואין ההנהגות וההרגשות כפולות, והם מתפשטות בכל הגוף שאי אפשר להלך זולתם. ויש מהן מתפשטות אפילו בבהמות אף על פי שהם

רוחניות והם נאצלות מן האותיות הפשוטות, כנגדן יד ימין ויד שמאל אף על פי שאינן כדוגמתן כנגדן במספרם נוצרו בגוף, גופניים נאצלים מרוחניים וההנהגות הם רוחניות: מדתן - הם ראשי המדות הנבראות הן למעלה הן לירידה, הן לעמוד הן ללכת, הכל יוצא משם. אלכסונים - דבר המחודד בשני ראשיו והוא מתרחב באמצעיתו, זהו אלכסון. מזרחית צפונית - וכן בכל גבול וגבול אף על פי שיש בו רומית ותחתית הכל באלכסון, זולתן אינן כי אם שמונה בלבד:

זרועות - שמהם עולין ומהם יורדין. מזלות הם המנהיגים בעולם, מלשון [במדבר כ"ד, ז'], "יזל מים." אבל מזרות מלשון [ירמיה ל"א, ט'], "מזרה ישראל". זה הולך למקום זה וזה הולך למקום זה, שבהם יסוד עולם. עשרים ושתים קודמות כאן לעשר. השם השלישי חסד ופחד והרביעי כתר ששם נחלקים כל הדברים והצבאות שנעשים בשם:

פרק שישי:

עולם עליון - רוח ומים, וכח האש שלישי ובעולם הנפרדים אש סובבת הרקיע שעלינו, ולמטה מים ורוח בנתים. בנפש אש למעלה מים בנתים ורוח שהוא למטה קו האמצע מן המוח עד העוקץ. בשנה קור ממים וחום מאש. רויה - הסתפקות לכל מרוח מכריע בנתים. חק - עשרה. חקיקה עשר אצבעות:

ופקדים - פקודה למטה מפקודה, שהאש נושאת את המים אנטיכי האש על מחבת ברזל, ותחתיו מים עומדים על רצפת הברזל כשהאש בוער המים מהם פוחתים שהאש נושאם: על כסאו בלי טורח - שהכל פונים לכבודו ואל מול כסאו יאירו. כמלך במדינה - לצוות את עבדיו, ועונה לכל אחד ואחד וטורח במעשיהם. כמלך במלחמה - והוא פונה להאציל את רוחו הטובה על הזוכים ורוחו הרעה למורדים. זה לעומת זה - מה שהוא חיים לזה מות לזה, כגון קר ולח חם ויבש. פעם מריעין זה לזה פעם מיטיבין:

אחד אחד לבדו עומד - שאינו כפול. הוא אומר מאמ"ש שהם אבות, כי תחלת הניצוצות וחציבות הבנין יוצאים מהם. שבעה חלוקין - חפ"ת ולמטה נה"ק. מכריע - והמכריע בנתים הקו מלמעלה למטה. שלשה על שלשה - ואחד מכריע בנתים. משבע כפולות הוא אומר:

עד כאן נמצא וחבל על דאבדין: